

LOZANO ALMAZÁN, Raúl.
Historia de Hondón de
los Frailes. Recorrido
histórico de un municipio,
Ajuntament de Fondó dels
Frares, El Fondó dels Frares,
2019.

Original rebut: **12.04.2020**
Data d'acceptació: **20.04.2020**

Ramón Santonja Alarcón

Aquest treball és una síntesi d'història local molt semblant a la que s'ha dut a terme en altres localitats del voltant, com l'Alguenya, Monòver o Novel·da, les quals han eixit publicades amb major o menor èxit, limitades, però, a l'àmbit local. És un treball que ha quedat acceptablement bé, malgrat la limitació de pàgines i les complicacions de poder abastar tots els esdeveniments més rellevants del Fondó dels Frares des de la prehistòria fins a l'actualitat.

L'obra és la primera publicació de Raúl Lozano, encara que abans havia fet una aportació a la Revista de festes del Fondó dels Frares, com un avançament del llibre que eixiria posteriorment. En el llibre, l'autor ens fa una breu introducció a la denominació "Hondones de los Frailes", la qual difereix del nom actual de la població "El Fondó dels Frares", i que fa referència a la documentació conservada del topònim, en relació a la vall del Fondó que era propietat dels frares dominics d'Oriola a l'edat moderna.

Tanmateix continua fent una relació de les fonts que ha emprat en la seua recerca, entre les quals destaquen les de la localitat, tant les municipals com les parroquials, i també les de la del Fondó de Neus—pel fet d'haver estat pedania d'aquella durant uns huitanta anys—, i els de la Diputació Provincial d'Alacant i els d'Oriola—on hi ha les fonts de l'antic Convent dels Dominics d'Oriola.

Encara que, en este aspecte, hi ha algunes carències documentals, que haguera estat interessant resoldre, anant a Arxiu, com el de Novel·da—d'on és originària la majoria de la població del Fondó dels Frares. A més, amb la utilització d'altres fonts, on hi ha notícia de la zona, ens demostra que haguera estat possible fer una recerca més a fons.

I amb altres fonts i bibliografia existents, com poden ser la tesi de Carmel Navarro Diccionari onomàstic de la Vall de Novel·da, on fa esment als pobladors, i a l'evolució del topònim, i la seua relativa abundància a comarca (el Fondó a Monòver, el Fondonet a Novel·da) la recerca hauria estat més completa.

També haguera sigut molt important esmentar la relació entre la llengua i els pobladors, no tant per dur a terme un estudi breu del parlar, sinó per fer una relació de las característiques amb relació a les poblacions del seu voltant, i la bibliografia que hi ha sobre el tema.

D'altra banda, comença el seu recorregut històric refutant l'afirmació errònia present en moltes obres segons la qual el Fondó dels Frares estava situat al mateix lloc que la romana Ilumba, però situa les restes de la vila ro-

mana del Rebalso (dintre del terme veí però molt pròxim) com una part de la seua història per ser la de la seua població nul·la, per estar situat en aquells moments a una zona econòmicament marginal, molt allunyada dels principals nuclis, com Ilici o Lucentum.

Malgrat això, fins a principis de l'edat moderna no hi ha una menció específica del territori fins la compra de la zona pels Santàngel, ja dins del terme d'Oriola —coneguda com els Fondons d'Oriola—, i després quan va passar a ser propietat de l'Orde dels Dominics d'Oriola —i que donaria el nom actual a la població—, i que ho ha explicat l'autor en l'obra molt acuradament.

Pel que fa al procés de poblament, l'estudi dut a terme en l'obra ha quedat molt reduït a una relació de colons, i a alguna taula per comentar alguns dels resultats. Però haguera estat més interessant desenvolupar-la amb l'abundància i continuïtat de fonts que tenia al seu abast a Oriola i a Novelda, i la relació que hi havia amb el nombre de pobladors per la creació de la parròquia. Encara que, quan Joseph Montesinos (1745-1828), autor d'El Compendio Histórico Oriolano, va recórrer la zona, nomena la població, la qual li serveix de base per donar unes notes de caràcter poblacional—origens, nombre.

Després passa a l'edat contemporània, a la fi de l'Antic Règim, i com va afectar al futur del Fondó dels Frares el procés de desamortització —com a propietat que era d'un orde religiós—, i com passa a constituir-se en un indret que va ser incorporat al Fondó de les Neus en 1841 —van suggerir els naturals l'opció de fer-ho a Novelda—, quan estava vinculat a la llunyana Redovà —excepte per compartir la mateixa advocació de l'església a la Mare de Déu de la Salut, i que va crear un ressentiment cap a la nova població de la qual dependrien, de tot punt injustificat, que va marcar actituds de rebuig cap aquella i els seus habitants.

Posteriorment, es refereix el pas de les bandes carlines el 1873, i destaca l'escaramussa del carlí de Crevillent Manuel Sol a la serra de l'Agudo; continua amb la segregació definitiva del Fondó dels Frares respecte del Fondó de les Neus (1926), la qual ha estat considerada una fita d'una importància considerable per part dels habitants, encara que s'emmarcà en un moviment de dinàmiques administratives al conjunt de l'Estat espanyol.

També ens narra la història al voltant del canvi de denominació a "Hondón Libre" durant la Guerra Civil, com una de les mesures secularitzadores de la societat durant el conflicte. Pel que fa a la resta d'aspectes (econòmics, polítics i socials), no hi ha entrat molt a fons, i només fa una breu menció al

procés de la Causa General, que continua amb un llistat d'alcaldes des de la seua independència fins al moment actual (posant erròniament el nom "Movimiento Nacional", com un partit durant l'època de Franco).

És interessant el capítol que dedica a dos edificis emblemàtics de la població, com són l'Ajuntament i l'església, en què ofereix una breu història dels edificis, fonamentalment sobre la seua construcció. A més, fa una interessant descripció d'uns personatges vinculats, uns directament i altres per circumstàncies, com són Jaime Alfonso Juan, àlies Jaume el Barbut, el bandoler crevillentí que va recórrer la comarca, però sense tenir una relació particular amb el Fondó dels Frares més enllà d'una ruta senderista que hi ha actualment pel terme de la localitat.

També exposa la llegenda dels germans Móxica, els quals residien a la població —ho podem comprovar en la documentació d'Oriola— però reproduceix una llegenda sobre el que va passar-los a ells només; finalment, el més interessant de tots és Eulogio Abad Amorós, un col·laborador a la revista El Tío Cuc d'Alacant, una publicació valencianista de la ciutat d'Alacant, i que va tindre una vida més moguda —i també, molt més desconeguda.

La bibliografia emprada ha estat correcta, però, com en alguns aspectes, és millorable. Tanmateix, convé entendre que el llibre anava destinat majoritàriament a la població de la localitat.

Crec que era innecessari posar un annex de la transcripció de la part del llibre de Montesinos referida al Fondó dels Frares, en tant que s'ha publicat un llibret amb aquella documentació amb una breu introducció —que, en general, ha estat acceptable—, i que permetria haver fet una configuració distinta del llibre sobre la història local.

